

Българската минна индустрия в условия на възстановяване на световната икономика от рецесията

гл.ас. д-р Веселин Митев

МГУ „Св. Ив. Рилски“, катедра „Икономика и управление“

сл. тел.: 80600336, дом. тел.: 8688471

GSM: 0886717875

e-mail: ves_mitev@abv.bg

Резюме: В статията е извършено сравнение по основни макроикономически и ценови показатели на икономическата ситуация в САЩ за периода 1972-1976 г. и състоянието на американската, европейската и българската икономика за периода 2006-2009 г. От него е видно, че през периода 2008-2009 г. е отчетено свиване на реалния БВП на американската, на европейската и на българската икономика. През същия период беше отчетено и нарастване на равнищата на инфлация и безработица както в България, така и по света.

В статията е изследвана динамиката на развитие на средномесечните борсови цени на суровия петрол и на цветните метали. Анализирано е изменението на обемите на промишленото производство и на цените на производител в миннодобивната индустрия за периода от началото на 2007 г. до настоящем. В резултат на това са очертани перспективите пред минните предприятия от добива и преработката на метални, на енергийни и на строителни суровини в ус-

ловията на нарастващи цени на крайните продукти и намалени, но нарастващи производствени програми поради увеличеното им потребление в световен мащаб.

Ключови думи: рецесия, инфлация, безработица, минни предприятия, цени на метални и енергийни суровини.

JEL: E2, E3, J2, L6, N1.

Въведение

В съвременната икономическа история се проявява ясно изразена цикличност на световната икономика и на националните стопанства. През последните три години световната и голяма част от националните икономически системи изпаднаха в една от най-дълбоките рецесии след Втората световна война. Това рефлектира пряко върху дейността на всички предприятия и не подмина българския минен отрасъл, като най-тежка бе ситуацията в началото на кризата, когато потреблението и производството на продукцията на минните предприятия се сви с 35-40 %. Цените на металите и на петрола първоначално загубиха до 2/3 от стойността си, но впоследствие плавно възстановиха голяма част от загубените си равнища.

Тезата на настоящата статия е следната: Нарасналото световно потребление на метални и енергийни суровини очертава благоприятни перспективи пред експортно ориентираните български минни предприятия, но продължаващата криза в строителството и индустриалното производство ограничава добива и преработката на строителни материали и индустриални минерали.

Целта на статията е на основата на анализ на събраната макроикономическа и пазарна информация да се очертаят перспективите за развитие на българските минни предприятия в условия на свито вътрешно потребление и силна зависимост на добива и преработката на минерални суровини от потреблението им на европейските и световните пазари.

За постигането на тази цел се решават следните **основни задачи**:

- Изследване на проявленията на световната финансова и икономическа криза в България чрез динамиката на основните макроикономически и ценови показатели.
- Изследване на тенденциите на развитие в търсенето, предлагането и цените на крайните продукти на минералните суровини на вътрешния и на международния пазар.
- Очертаване на перспективите пред българските минни предприятия от добива и преработката на метални, енергийни, индустриални и строителни суровини.
- В изследването се използват **методите** на анализа, синтеза, индукцията, сравнението и графичните методи за анализ и представяне на резултатите от анализа. Източници на стопанска статистическа информация са национални, европейски и международни организации и интернет.

Световната рецесия от 1973-75 г.

За последен път дълбока икономическа рецесия е наблюдавана през периода 1973-75 г. В края на 1971 г. цените на зърното тръгнаха нагоре. Тогава е изглеждало, че индустриалните нации са на прага на нов икономически растеж. След април 1973 г. се покачва и цената на петрола, а с нея и на останалите енергийни носители. Съчетаването на растежа на цените на петрола и на храните създава двоен ефект на неумоверно нарастване на потребителските цени. Дотогава от 5,2 на сто годишен икономически ръст и 4,1 на сто среден ръст на потребителските цени светът изпада до нулев, а дори и отрицателен растеж и 10-12 % средногодишно покачване на цените. Това е висока инфлация, а в по-слабо развитите в индустриално отношение страни тя се ускорява до хиперинфлация. Ценовата експанзия е в резултат на скока на суровия петрол вследствие на наложено-то ембарго от арабските държави – производители и износители на петрол, върху страните, които са подкрепяли Израел по време на войната през 1973 г.

През периода 1973-75 г. цените на суровия петрол нарастват три пъти, което довежда до следните негативни ефекти върху благосъстоянието на човечеството:

- рязък спад на икономическата активност, най-вече в САЩ и останалите развити индустриални държави;
- двойно повишаване нивото на инфлация в индустриално развитите държави и обезценка на националните валути;
- значително повишаване на бюджетните дефицити и бурни изменения в текущите и капиталовите сметки на платежните баланси на страните освен в тези, които са производители и износители на петрол.

Таблица 1. Сравнителна таблица за икономическата ситуация в САЩ през периода 1972-1976 г. и състоянието на американската, европейската и българската икономика през периода 2006-2009 г.

Показател	Мярка	Година				
		1972	1973	1974	1975	1976
1. Реален БВП на САЩ по цени от 2005 г.	млрг. USD	4647,70	4917,00	4888,90	4879,50	5141,30
2. Процент на изменение на реалния БВП на САЩ	%	5,30	5,80	-0,60	-0,20	5,40
3. Годишна инфлация	%	3,31	6,21	10,98	9,14	5,76
4. Процент на безработица	%	5,60	4,90	5,60	8,50	7,70
5. Средногодишна цена на петрола	USD/bbl	3,60	4,75	9,35	12,21	13,10
6. Средногодишна цена на златото	USD/tr.oz.	58,16	97,32	159,26	161,02	124,84
7. Средногодишна цена на мекта	USD/t	113,41	131,15	170,35	141,45	153,42
Показател	Мярка	Година				
		2005	2006	2007	2008	2009
1. Реален БВП на САЩ по цени от 2005 г.	млрг. USD	12638,40	12976,20	13254,10	13312,20	12987,40
2. Процент на изменение на реалния БВП на САЩ	%	3,10	2,70	2,10	0,40	-2,40
3. Годишна инфлация в САЩ	%	3,39	3,23	2,85	3,84	-0,36
4. Процент на безработица в САЩ	%	5,10	4,60	4,60	5,80	9,30
5. Средногодишна цена на петрола	USD/bbl	50,04	61,08	69,08	94,45	61,06
6. Средногодишна цена на златото	USD/tr.oz.	444,74	603,46	695,39	871,96	972,35
7. Средногодишна цена на мекта	USD/t	3676,50	6731,35	7131,63	6963,48	4661,07
Показател	Мярка	Година				
		2005	2006	2007	2008	2009
1. Процент на изменение на реалния БВП на ЕС	%	2,0	3,2	2,9	0,7	-4,2
2. Годишна инфлация в ЕС	%	2,2	2,2	2,3	3,7	1,0
3. Процент на безработица в ЕС	%	8,7	8,2	7,1	7,0	8,9
Показател	Мярка	Година				
		2005	2006	2007	2008	2009
1. Процент на изменение на реалния БВП на България	%	6,2	6,3	6,2	6,0	-5,0
2. Годишна инфлация в България	%	6,0	7,4	7,6	12,0	2,5
3. Процент на безработица в България	%	10,1	9,0	6,9	5,6	6,8

Източници: Bureau of Economic Analysis [11], Bureau of Labor Statistics [12], U.S. Geological Survey [6], Организация на страните износителки на петрол (ОПЕК) [18], Лондонска метална борса (ЛМБ) [14], Европейската статистическа служба (Евростат) [13] и Национален статистически институт (НСИ) [15].

За да се справят с негативното влияние на петролната криза и настъпилата стагфлация¹, развитите индустриални държави набелязват мерки за увеличаване на паричната маса в обръщение, което става причина за общо повишаване на лихвените проценти. В резултат на това огромни потоци от краткосрочни капитали се изливат на международния валутен пазар, като по този начин се увеличава волативността (колебанието) на валутните курсове и се подсилва системата на плаващите валутни курсове.

Сравнение на проявленията на икономическата криза от 1973-1975 г. и от 2008 г. до сега

Сравнение на икономическата ситуация в САЩ през периода 1972-1976 г. и състоянието на американската, европейската и българската икономика през периода 2006-2009 г. по основните макроикономически и ценови показатели (реален БВП, инфлация, безработица, цени на злато, на петрол и на мед) е представено в таблица 1.

От посочените в таблица 1 данни се вижда, че през периода 1973-1975 г. в САЩ в резултат на настъпилата икономическа рецесия през 1974 г. се отчита спад на реалния БВП от 0,6 %, нарастване на годишната инфлация от 10,98 %, увеличаване на безработицата до 8,5 %, цените на петрола и на златото бележат значим ръст, а цената на медта първоначално спада, но впоследствие

нараства. Аналогична картина се наблюдава и през периода 2008-2009 г., като проявление на икономическата криза върху икономиките на САЩ, Европа и България са аналогични, но със следните различия:

- цената на петрола първоначално спада, а впоследствие се увеличава;
- средногодишната инфлация в САЩ и Европа не е висока, но в България за 2008 г. достига 12,0 %.

Направеното сравнение има за цел да разкрие приликите и отликите в икономическите ситуации при двете най-дълбоки световни икономически кризи от съвременната икономическа история.

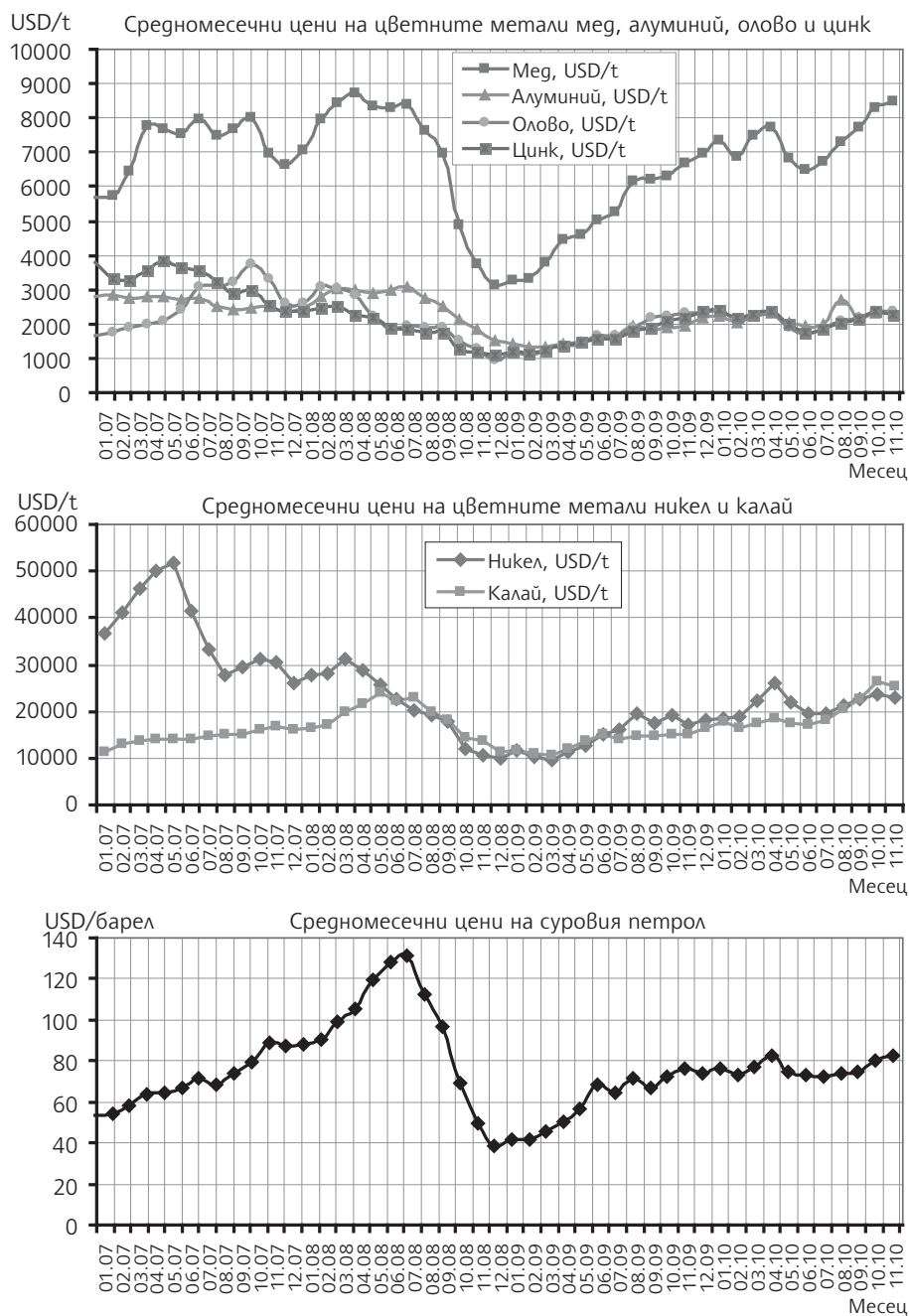
Проявления на световната и икономическа криза от 2008 до сега

След настъпването на световната финансова, банкова и икономическа криза през 2008 г. поради свиване на световната икономическа активност в резултат на рязко намаленото потребление започна закономерен спад на цените на енергийните носители и на основните цветни метали на международните пазари между първите тримесечия на 2008 и 2009 г.

От април 2009 г. до момента се наблюдава траен ръст на цените на суровия петрол и цветните метали. До началото на септември 2010 г. те се повишиха съответно до 2,5 пъти на петрола и до 1,5 пъти на цвет-

¹ Стагфлацията е термин от макроикономиката, с който се означава състояние на икономическите системи, което се характеризира със застои (нисък дори отрицателен темп на икономически растеж), ръст на потребителските цени (инфлация) и рязко нарастване на безработицата. Понятието стагфлация идва от комбиниране на икономическите термини „стагнация“ и „инфлация“. Това явление се счита за негативно, понеже, когато националното стопанство се намира в рецесия при нарастващи цени, тогава още повече се свива потреблението и се намалява икономическата активност.

Терминът е въведен за първи път на 17.XI.1965 г. от английския политик Йън Маклийв в речта му пред Камарата на общините на Британския парламент. На 20.VI.1970 г. той се издига до министър на финансите, но на 7.VII.1970 г. внезапно почива от инфаркт.

Фигура 1. Изменение на средномесечните цени на цветните метали (алуминий, мед, олово, цинк, никел и калай) на ЛМБ и на суровия петрол по данни на ОПЕК за периода януари 2007 – ноември 2010 г.

ните метали, което доведе до нарастване на производствените разходи във всички сектори на световното стопанство. Всички национални стопанства отчетоха значително увеличение на потребителските цени, което говори, че инфлацията е над нормалните равнища от 2-3 % на годишна база, гарантиращи устойчиво развитие на икономическите системи. На фигура 1 е представено изменението на средномесечните цени на цветните метали (алуминий, мед, олово, цинк, никел и калай) и на суровия петрол² за периода януари 2007- ноември 2010 г. Фигура 1 е построена по данни на Организацията на страните износителки на петрол (ОПЕК) [8], и на Лондонската метална борса (ЛМБ) [14].

През 2008 и 2009 г. бе отбелязано трайно свиване на икономическата активност с изключение на страните от Централна Азия и от ОПЕК. За 2009 г. бяха отчетени рекордни бюджетни дефицити дори и от силно развити и доскоро икономически стабилни държави като САЩ, Германия, Холандия, Ав-

стрия, Франция, Великобритания, Испания, Италия и др.

В сравнение с всичките 27 държави от ЕС за 2009 г. България се нарежда на 19-о място по бюджетен дефицит от 3,9 % от брутния вътрешен продукт (БВП) и на трето място по най-нисък размер на държавния дълг, който е 14,8 % от БВП. По този показател пред нас са само Естония с 7,2 % и Люксембург с 14,5 %, което ни нарежда между държавите с ниска външна задлъжнялост и относително добра финансова и фискална политика за периода в съюза.

По данни на Евростат за цялата 2009 г. рецесията сви българската икономика с 5 %, а потребителските цени нараснаха едва с 2,5 % [13], което е над средното ниво на инфлация за целия ЕС от 1,0 %, но далеч под нивото на редица икономики от Европа, като Исландия (16,3 %), Румъния (5,6 %), Литва (4,2 %), Унгария и Полша с по 4,0 %.

Фигура 2. Изменение на хармонизирания индекс на потребителските цени в България за периода май 2009 – октомври 2010 г.

² Цената на суровия петрол е на основата на т.нар. нова относителна петролна кошница, въведена от ОПЕК на 16.VI.2005 г. Тя е съставена от следните сортове: Saharan Blend (Алжир), Girassol (Ангола), Oriente (Екватор), Iran Heavy (Иран), Basra Light (Ирак), Kuwait Export (Кувейт), Es Sider (Либия), Bonny Light (Нигерия), Qatar Marine (Катар), Arab Light (Саудитска Арабия), Murban (Обединени арабски емирства) and Merey (Венецуела).

На фигура 2 са представени измененията на хармонизирания индекс на потребителските цени в България за периода май 2009 – октомври 2010 г. по данни на Евростат [13].

За юни 2010 г. от НСИ е отчетена дефлация съответно в размер на 0,4 %, което е благодарение на сезонното поевтиняване на основни хранителни стоки.

Инфлацията в България на годишна база през юли и август 2010 г. спрямо същите месеци на 2009 г. достига 3,2 %, а натрупаното повишаване на цените за първите осем месеца на годината е в размер на 2,8 % [15].

По данни на Евростат високи нива на хармонизирания индекс на потребителските цени, определени на годишна основа за месец август, отчитат и Турция (8,3 %), Румъния (7,6 %), Исландия (5,9 %), Гърция (5,6 %), Унгария (3,6 %), Великобритания (3,1 %), Полша (1,9 %) и Норвегия (1,7 %).

Според същите данни средногодишната инфлация в ЕС през август е 2,0 %, като от началото на годината тя расте с бавни, но постоянни темпове.

Прогнозата на българското правителство за средногодишната инфлация през 2010 г. е тя да стигне 2,2 %, като тези предвиждания стъпват върху очакванията за възстановяване на националната ни икономика през второто и третото тримесечие на годината и нарастване на вътрешното потребление. Но както видяхме по-горе, инфлацията на годишна база за юли и август 2010 г. вече е в размер на 3,2 %.

От анализа на структурата и динамиката на индекса на потребителските цени в България се вижда, че основно влияние за нарастване на инфлацията от началото на 2010 г. оказва поскъпването на течните го-

рива, на цигарите, на алкохола, на нехранителните продукти и на стоките, внасяни в американски долари. Течните горива поскъпнаха в резултат на следното:

- ръста на цените на суровия петрол на международните пазари;
- увеличението от началото на годината на акцизите върху течните горива;
- поскъпването на американския долар спрямо еврото.

Цените на цигарите и алкохола нараснаха поради рязкото увеличение на акцизите върху тях.

Бурното нарастване на инфлацията през април 2010 г. се дължи на увеличението на цените на нехранителните стоки с 5,9 % на годишна основа, като принос за това имат основно ниският обменен курс на еврото спрямо основните валути и по-високите цени на течните горива и цигарите. Дизелът и бензинът през април са поскъпнали средно със 6,7 %, а тютюневите изделия с 27 % спрямо март [15].

Отчетеният спад на БВП през първото тримесечие на 2010 година от 3,6 % спрямо първото тримесечие на 2009 г. се дължи основно на намалението на добавената стойност в аграрния сектор, която е с 3,4 % по-малко в сравнение с първото тримесечие на 2009 година. За индустриалния сектор и за услугите спадовете са съответно с 1,3 % и с 2,2 % [15].

На фигура 3 е представено изменението на реалния БВП на България по тримесечия за периода от първото тримесечие на 2003 г. до третото тримесечие на 2010 г. В процент спрямо същото тримесечие на предходната година и в процент спрямо предходното тримесечие. Фигурата е построена по данни за БВП по средногодишни цени на 2000 г. на НСИ.

От фигура 3 се вижда, че през първото, второто и третото тримесечие на 2010 г. българската икономика забавя спада си, след като през четвъртото тримесечие на 2009 г. отбеляза дъното от 5,9 % спад на реалния БВП спрямо четвъртото тримесечие на 2008 г. Също така от фигурата се забелязва изключително висока сезонност в динамиката на икономическата активност в националното ни стопанство през разглеждания период.

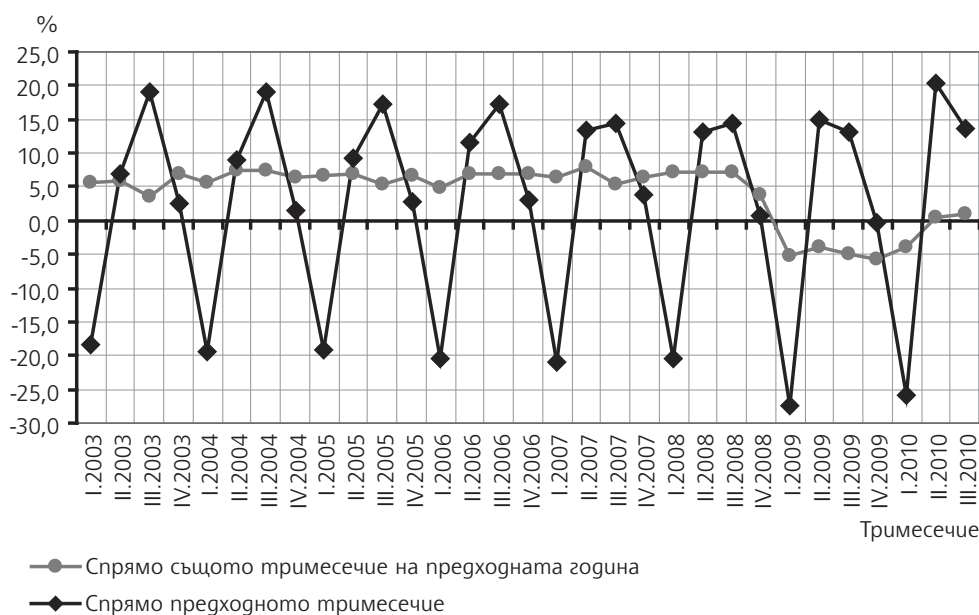
Нивото на безработица през 2010 г. се запазва относително високо. По данни на Агенцията по заетостта през юли 2010 г. тя е в размер на 9,23 %. На фигура 4 са представени изменението на хармонизирания процент на безработица по месеци за България по данни на Евростат [13] и на процента на безработица за България по данни от месечните бюлетини на Агенцията по заетостта

към Министерството на труда и социалната политика [3].

Свиването на бюджетните разходи и съкращаването на работни места в бюджетния сектор през 2010 г., съпроводени с отчетената по-ниска от очакваната за годината сезонна заетост в сектора на услугите и на земеделието, допълнително увеличи безработицата в страната.

Потреблението на домакинствата в България през първото тримесечие на 2010 г. е намаляло с 6,8 % при 7,5 % спад през предходното [15].

Потребителите в Европа и САЩ продължават да свиват разходите си и през 2010 г. Това е притеснителна тенденция, тъй като много анализатори разчитат именно вътрешното потребление да спомогне за ста-

Фигура 3. Изменение на реалния БВП на България по тримесечия за периода от първото тримесечие на 2003 г. до третото тримесечие на 2010 г. спрямо същия период на предходната година и спрямо предходното тримесечие, в проценти

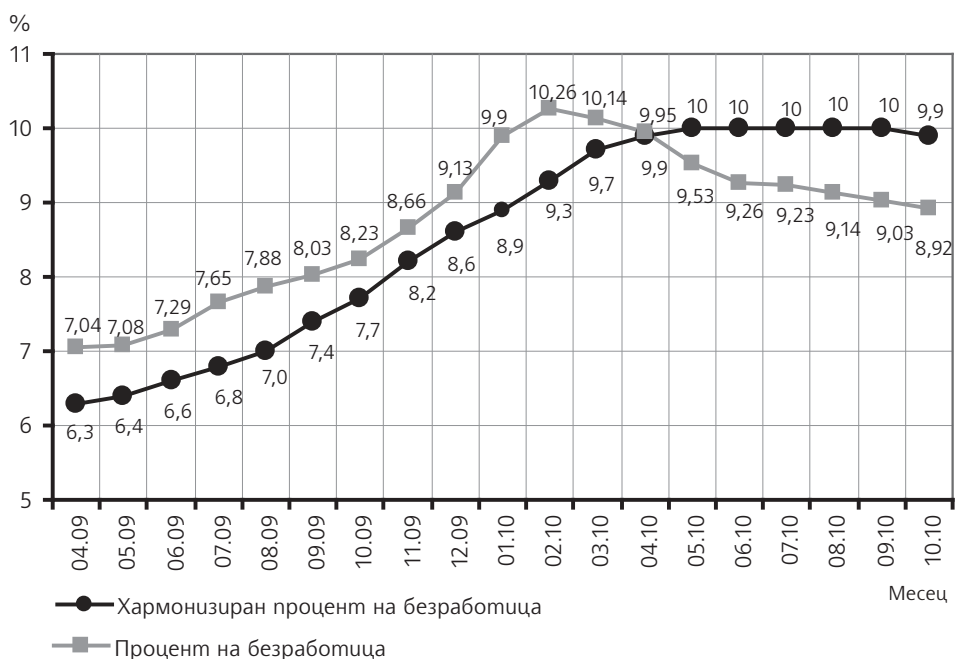
билизирането на двете големи икономики. Продажбите на дребно в Европейския съюз през май 2010 г. отчитат силно понижение от 0,5 % на месечна и 3,1 % на годишна база. През април този спад беше от 1,2 % на месечна и 1,5 % на годишна база. Потребителите в САЩ от своя страна също са ограничили разходите си за всякакви стоки. България се оказва, че е страната с най-голям спад в продажбите на дребно през април заедно с Литва в размер на 11,7 % спрямо същия месец от предходната година. Другите страни със значим спад са Дания с 8,3 % и Латвия с 7,7 %.

Свитото потребление на домакинствата е основната причина за стагнация както на световната, така и на българската икономика. Това се очаква да продължи и през цялата 2010 г. поради високите нива на безработица, отлива на преки чужди инвестиции,

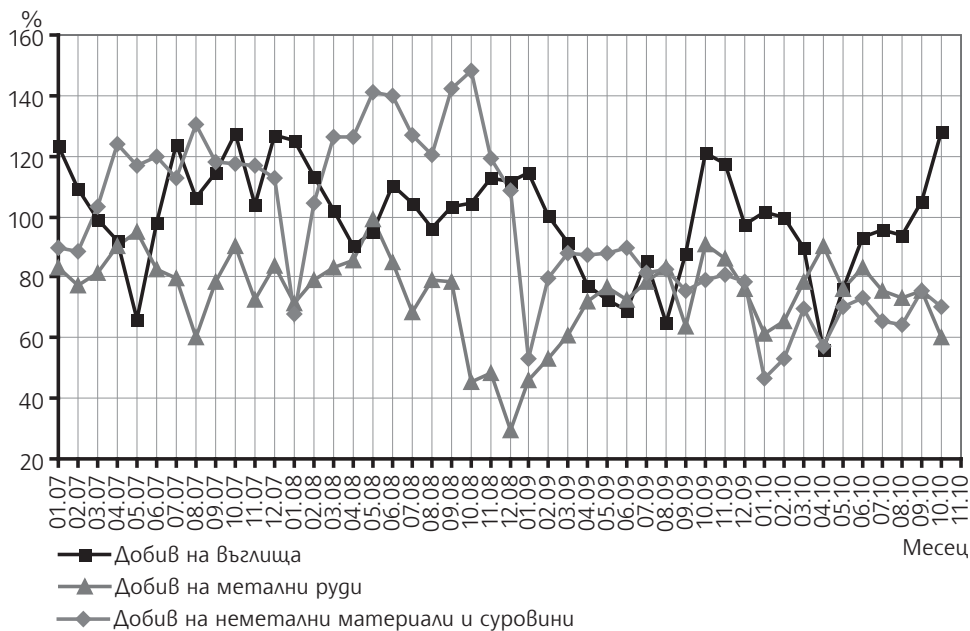
свиването на държавните разходи, намаляването на доходите на домакинствата, свитото кредитиране и все още високата несигурност в очакванията на инвеститори и потребители.

Състояние на българската миннодобивна и миннопреработвателна промишленост

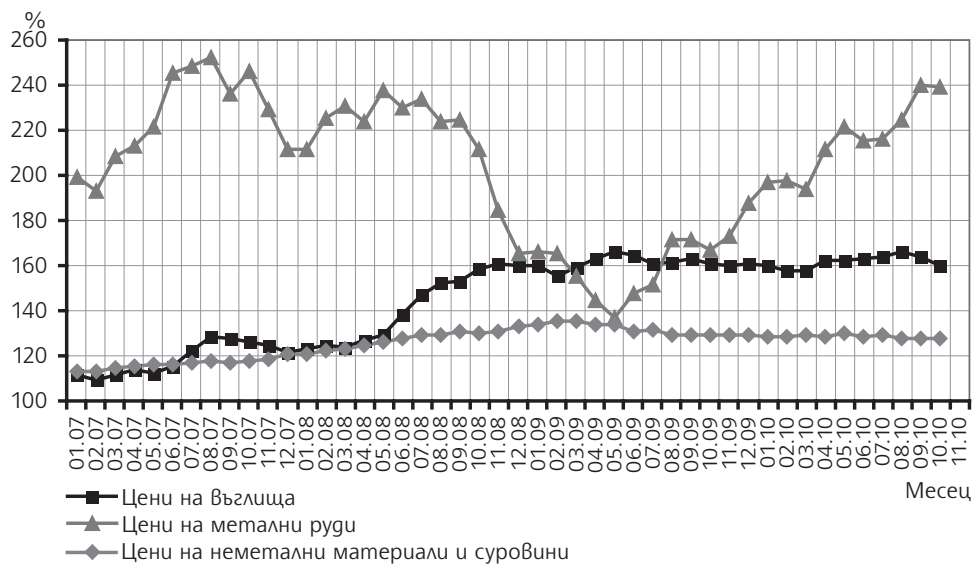
След настъпване на световната финансова и икономическа рецесия миннодобивната и миннопреработвателната промишленост отчетоха рязък спад в производството. Първо рязко намаля обемът на производството при добива и преработката на метални подземни богатства, а след това бяха отчетени спадове при добива на неметал-

Фигура 4. Изменение на хармонизирания процент на безработица за България по данни на Евростат и на процента на безработица по данни на Агенцията по заетостта

Фигура 5. Изменение на индексите на промишленото производство в миннодобивната промишленост на България за периода от януари 2007 до октомври 2010 г. по данни на НСИ, изчислени в проценти спрямо 2005 г.

Фигура 6. Изменение на общите индекси на цените на производител в миннодобивната промишленост на България за периода януари 2007 – октомври 2010 г. в проценти спрямо 2005 г.

ни материали и на възлища. На фигура 5 е представено изменението на индексите на промишленото производство в миннодобивната промишленост на България за периода от януари 2007 до октомври 2010 г. В проценти спрямо равнището от 2005 г. Фигурата е построена по данни на НСИ [15]. От нея се вижда, че най-нисък спад е отчетен при добива на възлища, където се наблюдава и силна сезонна зависимост в резултат на по-ниското потребление на възлища през летните месеци от енергетиката.

Добивът на метални руди и неметални материали намаля по-рязко от този на възлищата, но от началото на 2010 г. се отчита тенденция на умерен ръст на производството на метални руди, което е в резултат на увеличеното световно потребление, намалелите складови наличности в Европа и Азия и нарасналите международни цени.

Изменението на общите индекси на цените на производител в миннодобивната промишленост на България за периода от януари 2007 г. до октомври 2010 г. в проценти спрямо 2005 г. е представено на фигура 6.

Перспективи пред българската национална икономика и минната индустрия

През юли Международният валутен фонд (МВФ) повиши за трети път прогнозата си за глобалния икономически ръст за 2010 г. от 4,5 %. През април тя беше 3,9 %, а през януари 4,2 % [6, 9]. Той подобри и прогнозата си за българската икономика от свиване с 2,5 % до ръст от 0,2 %. От своя страна за 2010 г. кабинетът планира 1,0 % растеж в националното ни стопанство, което е постижимо само при условие, че износът продължава да расте, преките чужди

инвестиции спрат да намаляват, летният туристически сезон е добър, приходите от земеделие са високи и се увеличат поръчките в индустрията.

Стимулирането на експорта е главна предпоставка за ръст на българската икономика и излизане от кризата. Експортният сектор пръв влезе в кризата и затова е нормално първи да започне да излиза от нея. През четвъртото тримесечие на 2009 г. и през полугодията на 2010 г. износът нараства съответно от 0,8 % и 7,6 % на годишна база, което показва, че той в момента се справя добре и подпомага българската икономика. Износът през август 2010 г. за десети пореден месец расте основно като обем продана продукцията, а не само заради повишените цени на суровините, които произвеждат и преработват българските износители [2]. Това показват предварителните данни на НСИ.

Стимулирането на износа е най-важната възможност за излизане от кризата и антикризисните мерки на правителството е необходимо да бъдат насочени основно в тази насока, а именно стимулиране на износа и привличане на преки чужди инвестиции, ограничаване на вноса и осигуряване на високо усвояване по европейските фондове. Българската икономика се нуждае от свежи финансови средства, които са жизнено необходими за увеличаване на паричната маса и стимулиране на ограниченото потребление. Без тях е немислим тъй дълго очакваният икономически растеж.

Наскоро България беше обявена за т.нар. ганьчен рай поради изключително ниските нива на ганьчно-осигурителната тежест за бизнеса и равнището на заплащане на труда, но същевременно чуждестранните инвеститори срещат редица трудности, свързани с високата несигурност в развитието на ев-

ропейската икономика, нереструираната и тровава държавна и общинска администрация, тежката нормативна уредба, високите нива на корупция и все още влошения бизнес климат в страната.

Общият показател на бизнес климата през септември 2010 г. намалява с 1,2 пункта спрямо августовското си равнище поради по-неблагоприятните условия в строителството, търговията на дребно и услугите.

През април 2010 г. металурзите от Южна Корея призоваха японските си колеги да се присъединят в противопоставянето на увеличените цени на желязната руда и на въглищата, след решението на водещите миннодобивни компании да преминат към краткосрочни договори. Около 50 държавни служители и представители на промишлеността от двете страни проведеха единадесетата си годишна среща в Токио, където изразиха загриженост относно решението да отпадне досегашната 40-годишна система на ценообразуване в полза на нова, основана на пократкосрочни сделки на спот пазара. Стомано-добивните предприятия в Япония, Индия, Бразилия, Китай и Европа обвиниха трите най-големи производители на желязна руда и въглища (BHP Billiton Ltd., Rio Tinto Group и Vale S.A.) в злоупотреба с господстващо положение на пазара.

Вторият по големина производител на стомана в Китай Baosteel Group Corp. се съгласи на 23 % увеличение на цената на желязната руда от Rio Tinto Group и BHP Billiton Ltd. Металургичният гигант от юли 2010 г. плаща по 147 USD на метричен тон желязна руда, не включвайки транспортните разходи. От своя страна бразилската Vale S.A., която е най-големият доставчик на желязна руда, договори 90 % увеличение на продажните си цени за тримесечието още от април тази година.

Краткосрочните прогнози за цените на енергийните носители, черните и цветните метали са те да запазят досегашните си равнища, а дори и плавно да поскъпват, което допълнително засилва инфлационния ефект. Следователно цените на потребителските стоки и услуги съвсем закономерно ще се увеличават, което ще свие още повече вътрешното потребление в страната.

Важен катализатор за нарастване на инфлацията в световната икономика е продължаващото вече десети месец поскъпване на енергийните суровини, хранителните стоки, благородните, цветните и черните метали.

В България допълнителен ефект върху нарастването на индекса на потребителските цени оказаха повишаването на акцизите от началото на годината и рекордният спад на еврото спрямо останалите валути. За първите седем месеца на 2010 г. приходите в държавния бюджет от преки и косвени данъци са се намалили спрямо предходната година съответно с 15,3 % и с 13,1 % [1]. Общото намаление на приходите в националния бюджет към 31.VII.2010 г. спрямо същия период на предходната година е в размер на 13,5 %.

Изброените по-горе фактори водят до нарастване на себестойността на произвежданата продукция във всички сектори на националното ни стопанство и увеличаване на цените на стоките и услугите. В резултат на това домакинствата съвсем закономерно ще продължават да ограничават потреблението си в условия на намалени, спадащи и несигурни доходи при нарастващи цени, спад на преките чужди инвестиции, силна задлъжнялост на държавата и общините към бизнеса и свито кредитиране от банките.

Възстановяването на пазарите в Европа ще става по-бавно в сравнение със све-

товните, понеже високата инфлация, безработицата и намаляващите доходи на домакинствата свиват вътрешното потребление в Съюза. От друга страна, високите бюджетни дефицити и по-ниската събираемост на бюджетните приходи предопределят драстично ограничаване и на държавните разходи.

Около 60-65 % от износа и вноса на страната ни са свързани с ЕС, което показва високата зависимост на българската икономика от възстановяването на европейските пазари.

Заложеното като антикризисна мярка 20 % свиване на държавните разходи и съкращения в администрацията у нас през 2010 г. има за цел да ограничи високия бюджетен дефицит и да окаже антиинфлационен ефект, но допълнително ще свие потреблението, ще увеличи безработицата и ще забави икономическото развитие.

Рекордно ниските котировки на еврото спрямо останалите основни валути от началото на годината благоприятстват износа на Евросъюза и оскъпяват вноса. Именно експортът е двигателят, който може да задвижи икономическия растеж както в Европа, така и в България.

Фискалният резерв на България по текущи валутни курсове към края на юли 2010 г. е в размер на 6,320 млрд. лв. [4]. От него през годината ще бъдат деблокирани около 2,5 млрд. лв. за компенсиране на ниската събираемост на приходите и снижаване на бюджетния дефицит. Тази мярка на правителството ще спомогне за повишаване на икономическата активност.

Малкото останали пари в българската икономика и в държавния бюджет трябва да бъдат насочени основно за реализирането

на разходи и проекти, стимулиращи износа и вътрешното потребление, а не към проекти, основани на внос и изтичане и на без това оскъдните ни капитали. Не трябва да забравяме, че всеки лев, изразходван в България, води до мултиплициране на икономическата активност, а похарчен навън – до нейното свиване.

Рекордно високите цени на златото на стоковите борси и спадането на индексите на всички световни фондови пазари, включително и на тези от Тихоокеанския регион през юни, говорят за нарастваща предпазливост от страна на инвеститорите и насочване към исторически най-сигурното пристанище за капитала в условия на кризи, а именно златото. Това, разбира се, е временно явление, но то ще забави световното икономическо възстановяване до настъпването на по-сигурни и по-благоприятни условия за инвестиции.

Заклучение

Изнесените данни от НСИ и Евростат говорят ясно, че българската икономика през 2008 г. е била в условия на стагфлация, макар че за това явление не са уточнени точни количествени измерители.

За първото полугодие на 2010 г. националната статистика отчете спад на реалният БВП и повишени равнища на инфлация и безработица в България, но въпреки това не може да се говори за стагфлация, понеже средногодишната инфлация на годишна база не надхвърли 10 %.

Равнището на инфлация в България е високо, а настъпилото покачване на цената на природния газ и на електрическата енергия от юли 2010 г. допълнително повиши потребителските цени.

През Второто тримесечие на годината спрямо предходното бе отчетен ръст в реалния БВП на България поради явно изразената сезонност в икономическата активност на националната ни икономика и нарастването на износа.

Анализът на макроикономическите показатели през Второто тримесечие на 2010 г. на националната ни икономика показва, че тя е на прага на излизане от икономическата криза.

Лек за излизане от кризата все още не е намерен, но световната стопанска история показва, че е необходимо да се започне с овладяване на високия бюджетен дефицит, подобряване на бизнес климата, стимулиране на икономическото развитие и чак след това да се пристъпи към справяне с високите нива на инфлация и на безработица, които ще спаднат от само себе си с нарастването на икономическата активност през Второто и третото тримесечие на годината.

Основни фактори за нестабилност на българската икономика все още са: Високият бюджетен дефицит; ниските бюджетни приходи; намалението на бюджетните разходи; продължаващото свиване на потреблението на домакинствата; слабият и несигурен ръст на износа; отливът на преки чужди инвестиции; поскъпването на енергийните носители, суровините, металите и акцизите в период на свиване на потреблението; спадът в индустриалния сектор, туризма и земеделието и ниската инвестиционна активност.

Високата динамика както на фондовите, така и на стоковите и на валутните пазари обуславя също така високи нива на несигурност относно бъдещото развитие и инвеститорите остават крайно предпазливи, поради което все още ограничават икономическата си активност.

През цялата 2010 г. равнищата на инфлация и на безработица ще останат високи, което ще намали благосъстоянието на по-голямата част от фирмите, на домакинствата и на държавата.

Българската икономика е тясно обвързана с европейската, поради което бъдещото развитие зависи във висока степен от нарастването на икономическата активност в Европа.

Цените на енергийните носители и на металите към момента се характеризират с висока флукутация, но те ще продължават умерено да нарастват. Развитието на световната икономика е немислимо без увеличаване на потреблението и производството на минерални суровини, което ще доведе до нарастване на добива и преработката първоначално на енергийни и метални полезни изкопаеми, а в по-късен етап и на индустриални минерали и строителни материали.

Перспективите пред българската минна индустрия са благоприятни, но силно зависими от развитието на европейските и световните пазари поради преобладаващия експортен характер на произвежданата продукция.

Към настоящия момент българските предприятия от добива и преработката на метални полезни изкопаеми и енергийни суровини работят успешно и рентабилно в условия на високи цени на произвежданата продукция, но при намалени производствени програми. Ако се запази тенденцията на нарастване на световното потребление на метални и енергийни суровини, те ще повишат значително своята рентабилност. Това обаче ще стане по-бавно при предприятията от

добива на строителни материали и индустриални минерали поради тежката ситуация в строителството и индустриалното производство, където кризата е значително по-дълбока и възстановяването ще продължи значително по-дълго.

Литература

1. Изпълнение на консолидирания бюджет – месец юли 2010 г. Информационен бюлетин, Министерство на финансите, с. 5. – <http://www.minfin.bg>
2. Индекси на промишленото производство и индекси на оборота в промишлеността през август 2010 година. НСИ, 2010 – <http://www.nsi.bg>
3. Месечни бюлетини. Агенция по заетостта към Министерството на труда и социалната политика. – <http://www.az.government.bg>
4. Фискален резерв към 31.07.2010 г. – <http://www.minfin.bg>
5. Bruno, M. and J. D. Sachs, Economics of Worldwide Stagflation, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1985.
6. IMF Managing Director Dominique Strauss-Kahn Says Asia's Time Has Come for Leading Role in the Global Economy, July 11, 2010. – <http://www.imf.org>
7. Mikesell, R. F., Mineral Prices in the United States through 1998: U.S. Bureau of Mines, U.S. Geological Survey, p. 39-42 – <http://www.mineral.usgs.gov>
8. Monthly Oil Market Report, September 2010. – <http://www.opec.org>
9. Rebalancing Growth. World Economic Outlook, International Monetary Fund, April 2010, p. 2. – <http://www.imf.org>
10. Sachs, Jeffrey D., Stagflation is back. Here's how to beat it, Fortune Magazine, 27.05.2008. – http://money.cnn.com/2008/05/27/news/economy/sachs_stagflation.fortune
11. <http://www.bea.gov>
12. <http://www.bls.gov>
13. <http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu>
14. <http://www.lme.com>
15. <http://www.nsi.bg> **ИЛ**